

Stockholms
universitet

BESLUT
2021-05-20

Dnr SU FV-0615-21

Rektor

Rikard Skårfors
FD, Utbildningsledare
Rektors kansli, Ledningssekretariatet

Regeringskansliet
(Utbildningsdepartementet)

Yttrande över betänkandet Förskola för alla barn – för bättre språkutveckling i svenska (SOU 2020:67)

Stockholms universitet har av Regeringskansliet (Utbildningsdepartementet) anmodats att inkomma med synpunkter på betänkandet från Utredningen om fler barn i förskolan för bättre språkutveckling i svenska, *Förskola för alla barn – för bättre språkutveckling i svenska* (SOU 2020:67). Universitetet har följande att anföra.

Sammanfattande inledning

Stockholms universitet tillstyrker i stort betänkandet, som belyser vikten av att nyanlända och flerspråkiga barn deltar i en förskola av god kvalitet. Överlag är universitetet positivt till förslagen då de skulle kunna innebära stora vinster för de flerspråkiga barnen i förskolan. Ett ökat deltagande i förskolan och kompetenshöjning hos förskolepersonalen i barns språk- och andraspråkutveckling är förslag som skulle kunna bidra till att fler barn får delta i en språkutvecklande utbildning och undervisning i förskolan.

Universitetet ställer sig positivt till utredningens förslag om en enhetlig kvalificerad barnskötarutbildning och nya karriärvägar i förskolan (kapitel 10). Vidare instämmer universitetet i premisserna att studenter måste ha goda kunskaper i svenska innan de kommer in på förskollärovet. En fråga som inte besvaras tillräckligt uttömmande i utredningen är hur ”goda kunskaper i svenska” ska definieras och hur detta ska ställas i förhållande till förkunskapskrav till förskollärovet.

Förslagen kommer att leda till nya och ökade krav på förskollärovet avseende nya kurser och kursinnehåll, nya samarbeten över institutionsgränser samt nyrekryteringar. En ambition om en ökad andel disputerade förskollärare skulle innebära stora utmaningar för utbildningen på forskarnivå. Universitetet ser det även som nödvändigt att fortbilda redan verksamma förskollärare.

Stockholms universitet ställer sig i huvudsak bakom utredningens förslag om uppsökande verksamhet för att möta upp 3-åriga barns behov av språkaktiviteter (kapitel 7), erbjudande om direktinskrivning i förskolan (kapitel 8) samt till en obligatorisk skolstart från 5 år (kapitel 9). Dock bör riskerna med en s.k. skolifiering av verksamheten framhållas. Uppmärksammas bör även det administrativa merarbete ett obligatorium skulle medföra och resurser för detta merarbete måste tillföras. Vid genomförandet av dessa förslag bör framhållas vikten av ett interkulturellt synsätt och strävan av inkludering.

Stockholms universitet ställer sig frågande till utredningens konstaterande (s. 15) att det finns brett forskningsstöd för positiva effekter av förskolan på språkutveckling, och menar att det är oklart i genomgången av tidigare forskning vilka utfallsmått som anses lämpliga för att göra bedömningen om förskola har en positiv påverkan på språkutvecklingen. Till exempel lyfts betyg i modersmål och läsfärdighet fram, snarare än faktiska språkfärdigheter eller skattning av hur väl kommunikation fungerar i vardagen, trots att de sistnämnda är mer relevanta för bedömningar av språkutvecklingen.

Stockholms universitet vill framhålla att den *resurs* som mångfald och flerspråkighet innebär och som redan existerar i dagens förskola inte synliggörs fullt ut i utredningen. Det föreligger ett antal underliggande orsaker till brister i svensk förskola. Universitetet vill lyfta fram socioekonomiska sakförhållanden, som exempelvis stora barngrupper, krävande besparingar och utbildad personal som viktiga orsaker. Att utbilda förskollärare mot en i olika avseenden föränderlig omvärld fordrar gemensamma kraftanstängningar. I detta hänseende utgör förskolläraryrket en viktig aspekt tillsammans med flera andra. Förskolans legitimitet vilar tungt på dess kompensatoriska uppdrag.

Ett ökat deltagande i förskolan behöver i sig inte leda till bättre anpassning och språkkunskaper hos barnen utan en förutsättning är att förskolan har en generellt hög kvalitet och tillgodoser barnens utvecklingsbehov.

Konsekvenser för lärosätena av utredningens förslag

Förskolläraryrket

Utredningens förslag skulle med stor sannolikhet innebära att universiteten ytterligare skulle behöva utöka antalet platser i förskolläraryrket. Utifrån den kapacitet och den kompetens som finns inom högskolor och universitet idag skulle detta vara svårt. Det är därför inte heller rimligt att tänka sig att de få forskarutbildade (fil. lic./fil. dr) förskollärare som finns skulle anställas i kommunerna som lektorer i förskolan. Dessa personer behövs i första hand inom förskolläraryrket.

Utredningen framhåller (avsnitt 11.2) som en brist i nuvarande förskolläraryrket att den inte svarar upp mot det som krävs och fortsättningsvis kommer krävas av kompetens. Stockholms universitet efterlyser här en specificering av vad detta krav ringar in: vad behöver utvecklas inom förskolläraryrket i detta avseende? En partiellt ny

förskolläraryt utbildning bör enligt universitetet utredas grundligt, med beaktande av fler aspekter än vad som tas upp i betänkandet. Se vidare universitetets synpunkter på avsnitt 11.5.1 nedan.

Förslagen innebär sannolikt att det blir än mer avgörande att de studenter som söker sig till förskolläraryt utbildningen lever upp till de förkunskaper som deras formella behörighet de facto anger. Stockholms universitet anser det orimligt att det ska ligga inom ramen för förskolläraryt programmet att stärka studenters kunskaper i det svenska språket. Utbildningens uppdrag är att fördjupa studenternas språkkunskaper. En väg framåt kan vara Språkbasår på samma sätt som tekniska utbildningar har basår för gymnasiekompetenser i matematik och naturvetenskap.

Utbildning på forskarnivå

Genomförd skulle en ambition om fler forskaryt utbildade inom förskolan få genomgripande konsekvenser för utbildningarna på forskarnivå, men det saknas konkreta förslag i utredningen på hur svenskt högre utbildningsväsende skulle ha realistiska möjligheter att utbilda en sådan stor kvantitet av forskaryt utbildade förskollärare. Sveriges lärosäten har redan idag stora svårigheter att rekrytera disputerad personal med inriktning mot förskolan. Därtill är en betydande majoritet av de undervisande lärarna på förskolläraryt utbildningarna adjunkter. En massiv insats skulle krävas för att utbilda den stipulerade mängden lektorer för att det skulle räcka till både landets förskolor och förskolläraryt utbildningar.

Fortbildningskurser för verksamma förskollärare

Universitetet föreslås erbjuda fler fortbildningskurser om språkutveckling, svenska som andraspråk, flerspråkighet, mångfald och teckenspråk, som stöd för redan verksamma förskollärare på fältet. Här torde det vara väsentligt att förskolorna ges ekonomiska möjligheter för att kunna vidareutbilda sin personal om barns flerspråkighet. När personalen är på utbildning eller behöver förbereda sig för inläsning av litteratur måste förskolan få ekonomiskt stöd. Dessutom behövs tydligt stipulerade krav på kvalitet som utbildningens innehåll kan svara upp mot. Här vill Stockholms universitet framhålla att det även behövs en specialpedagogutbildning som är inriktad på förskolans samhällsuppdrag, organisation och verksamhet.

Specifika synpunkter på betänkandet

Nedan redogör Stockholms universitet för synpunkter och frågor som universitetet menar bör beaktas i den fortsatta processen. Rubrikerna motsvarar betänkandets olika kapitel och/eller avsnitt.

7 Uppsökande verksamhet för ökat deltagande i förskolan

Stockholms universitet tillstyrker förslaget (s. 130) om att allmänna råd och stödmaterial tas fram om uppsökande verksamhet och om frånvarohantering.

Vikten av ett interkulturellt synsätt i genomförandet av den uppsökande verksamheten och att kulturell bakgrund ses som berikande och inte som ett ”hinder” bör beaktas och målet bör vara inkludering snarare än integrering.

Den uppsökande verksamheten ska även sträva mot en samverkan med vårdnadshavare. Vid dessa kontakter är det viktigt med tolk när det gäller vårdnadshavare som inte behärskar det svenska språket och att stödmaterialet är översatt till de största främmande språken. Förståelse och förtroende för förskolan som institution, dess syfte och innehåll är av största vikt för vårdnadshavare med olika kulturella bakgrunder liksom att kunna samtala om, diskutera och reflektera över detta tillsammans med en insatt myndighetsperson.

8.2.1 Barns språkutveckling främjas i förskolan

Utredningen föreslår att, förutom nyanlända och barn med annat modersmål, även andra barn som behöver förskola för bättre språkutveckling ska kunna direktinskrivas i förskolan. I betänkandet avses denna tredje kategori av barn omfatta barn som inom barnhälsovården konstaterats ha en lindrig språkförsening utan att det kan ses som en funktionsnedsättning eller barn som i annat fall har behov av att utveckla sitt språk (s. 305).

Ett förtydligande behövs om vad en ”lindrig språkförsening”, som inte innebär en funktionsnedsättning, innebär och varför en sådan lindrig försening skulle leda till behov av direktinskrivning. Då det före fem års ålder inte går att avgöra om eventuella språksvårigheter kommer att vara bestående blir det oklart på vilka grunder direktinskrivning ska kunna göras av barn som behöver förskola för bättre språkutveckling och varför den skulle göras vid just tre års ålder.

8.5.1 Kommunerna ska vara skyldiga till direktinskrivning

Stockholms universitet delar utredningens bedömning att en förskola av hög kvalitet har stor betydelse för nyanlända barns språkutveckling och ställer sig därför positivt till att kommunen åläggs att aktivt erbjuda plats åt de barn som har behov av att få en bättre språkutveckling i svenska. Kommunen bör även direktinskriva döva eller hörselskadade barn som har ett behov av att få en bättre språkutveckling i svenskt teckenspråk i specialförskolan från och med 3 års ålder.

Även om universitetet tillstyrker utredningens bedömning att frångå användandet av begreppet språkförskola finns en farhåga att begreppet direktinskrivning inte fullt ut kan ersätta begreppet språkförskola. Begreppet ger ingen vägledning om innehållet i den verksamhet som barnen ska delta i och förklaras inte heller i författningsförslagen.

Universitetet ser ett behov av att skriva fram i förslaget att kommunen genom kartläggning och informationsinsamling ska hålla sig informerade om vilka döva eller hörselskadade barn i kommunen som har rätt till direktinskrivning i specialförskolan för att få en bättre språkutveckling i svenskt teckenspråk.

8.5.3 De barn som ska direktinskrivas

Stockholms universitet ställer sig tveksamt till förslaget då de föreslagna kategorierna lämnar utrymme för att bedömningen blir godtycklig och det är svårt att överblicka effekterna av att definiera föreslagna kategorier.

9 Obligatorisk förskola från 5 års ålder

Stockholms universitet ser fördelar med förslaget och menar att det är av största vikt att barn får börja grundskolan med likvärdiga förutsättningar. Emellertid är det inte helt klarlagt hur stor skillnad ett obligatoriskt förskoleår före skolstart gör för de barn som kanske inte alls kommit i kontakt med svenska. Det föreligger också oklarheter i hur verksamheter ska utformas för att optimalt möta dessa barn, samt i resursfrågan. Kommer det att finnas pedagoger som behärskar både barnets modersmål och svenska?

9.3.1 Den obligatoriska förskolans omfattning och innehåll

Stockholms universitet ställer sig positivt till att syfte, uppdrag och innehåll i den obligatoriska delen av förskolan ska vara desamma som i den frivilliga förskolan. Universitetet vill understryka vikten av att det obligatoriska året för 5-åringar sker inom förskolans verksamhet och instämmer i att verksamhetens innehåll inte bör ändras innan nuvarande läroplan hunnit utvärderas. Att förskolan blir obligatorisk kan, enligt utredningen, innebära att framtida läroplaner kan komma att innefatta innehåll särskilt anpassat för 5-åringarna. I betänkandet lyfts ett flertal gånger förskolans positiva inverkan på barns språk- och kunskapsutveckling. Detta bör enligt universitetet beaktas i framtida revideringar av läroplanen. Universitetet ser en risk i att verksamheten genom reviderade styrdokument istället för att likna förskolans innehåll blir allt mer likt skolans.

9.4 Skolskjuts till och från den obligatoriska förskolan

Stockholms universitet anser att det är en angelägen fråga att döva och hörselskadade barn som går på specialförskola, antingen i sin egen eller i annan kommun, ska ha rätt till skolskjuts. Detta även om barnet inte enbart går i den obligatoriska delen av förskolan.

10 Förslag för fler förskollärare och barnskötare

Stockholms universitet menar att effekten av de av utredningen givna förslagen gällande både ökat deltagande i förskolan och stärkande av förskolepersonalens kompetens i barns språk- och andraspråkutveckling är avhängig personalens möjlighet att fokusera på det pedagogiska uppdraget.

Universitetet vill även framhålla vikten av att förstelärare har utbildning eller vid tillsättandet är under utbildning i barns andraspråkutveckling samt att det ska ingå i förstelärens uppgifter att handleda kollegor så att hans eller hennes kompetens kommer både flerspråkiga barn och personal till del. Det är av stor vikt att all personal erbjuds kompetensutveckling.

Även andra yrkeskategorier som exempelvis modersmåslärare är viktiga för barns språkutveckling.

10.8.5 En enhetlig utbildning till barnskötare

En kvalificerad enhetlig barnskötarutbildning är en viktig och välkommen reform, särskilt mot bakgrund av att det i nuläget råder en stor brist på såväl förskollärare som utbildade barnskötare. En ändamålsenlig barnskötarutbildning skulle kunna vara ett alternativ för personer med intresse för att arbeta inom förskolan men som inte vill påbörja och fullfölja en omfattande universitetsutbildning. Givet att förskollärare och barnskötare ska arbeta tillsammans skulle det innebära en ömsesidig och ändamålsenlig konstruktion. Båda professionerna skulle kunna dra nytta av varandras formella och praktiska färdigheter och på så sätt bidra till en gemensam statushöjning.

10.8.6 Allmänna råd om språkkunskaper bör tas fram

Stockholms universitet delar utredningens bedömning och menar vidare att de allmänna råden bör beakta språkkunskaper i svenska då begränsade språkkunskaper i svenska hos personalen riskerar att inverka negativt på barnens språk- och kunskapsutveckling.

Dock bör också lyftas att flerspråkig personal är en tillgång, och att det är av stor vikt att lyfta den betydelse som flerspråkig personal med goda kunskaper i både svenska och andra språk har i verksamheten.

11.5.1 Förskollärare behöver bättre kompetens om barns andraspråksutveckling

Stockholms universitet instämmer i utredningens bedömning att innehållet i förskolläraryrket bör ge studenten möjlighet att utveckla fördjupade kunskaper i barns andraspråksutveckling i förskolan, och att examensbeskrivningen för förskolläraryrket bör omfatta examensmål avseende detta. Som utredningen också lyfter fram är emellertid målen i examensbeskrivningen redan i dag omfattande i förhållande till utbildningens längd. Stockholms universitet menar att examensbeskrivningen bör justeras i sin helhet så att den totala omfattningen av utbildningen inte ökar. En översyn av samtliga examensmål bör göras, där nya mål förutsätter att andra krav på utbildningen tonas ned i betydelse.

Med den förutsättningen menar universitetet att en fördjupad kunskap i barns andraspråksutveckling kan möjliggöras inom ramen för den nuvarande förskolläraryrket, inklusive ett större utrymme för språk- och kunskapsutvecklande arbetssätt samt andraspråksperspektiv, inklusive kunskaper om barns teckenspråksutveckling.

11.5.3 Kompetensutveckling bör uppmärksammas vid tillsyn

Tillsyn av specialförskolan bör enligt Stockholms universitet vara Specialpedagogiska skolmyndighetens ansvar, eftersom myndigheten har kunskap om svenskt teckenspråk och ansvarar för specialskolans utformning.

Detta beslut är fattat av rektor, professor Astrid Söderbergh Widding, i närvaro av prorektor, professor Clas Hättestrand, och sekretariatschef Maria Wilenius. Studeranderepresentanter har informerats och haft tillfälle att yttra sig. Övrig närvarande har varit Anna Riddarström, Ledningssekretariatet (protokollförare). Föredragande i ärendet har varit utbildningsledare Rikard Skårfors.